

1. Попович М. В. Григорій Сковорода: філософія свободи. Київ: Майстерня Білецьких, 2007. 256 с.
2. Проблеми теорії ментальності. Київ : Наукова думка, 2006. 405 с.
3. Спадщина Григорія Сковороди і сучасність: матеріали читань до 200-річчя з дня смерті Г. Сковороди, 21 – 22 грудня 1994. Львів: Світ, 1996. 190 с.
4. «Філософ свободи». Григорій Сковорода і в 300 років є дуже сучасним URL:
<https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-filosof-hryhoriy-skovoroda-300-rokiv/32145420.html> (дата звернення: 06.03.2023).
5. De Libertate. Сайт URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/> (дата звернення: 27.02.2023).

Приймак Наталія

студентка групи СОУМ-21 факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Вашків Леся

ТВОРЧА ПОСТАТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В НАУКОВІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЛЕОНІДА УШКАЛОВА

Спадщина Григорія Сковороди відома у світі. Число присвячених Сковороді публікацій безупинно й дуже стрімко зростає. За далеко не вичерпними підрахунками професора Леоніда Ушкалова «одних тільки наукових та науково-популярних праць про нашого філософа з'явилося вже понад п'ять тисяч» [7, с. 5].

Та й сам учений, слобожанин, Леонід Ушкалов написав чимало розвідок, присвячених мандрівному філософові, а також рецензій на книги про Г. Сковороду. Перу Леоніда Ушкалова належить: «Григорій Сковорода: літературний портрет», «Творчість Григорія Сковороди крізь призму статистики», «Дмитро Туптало та Григорій Сковорода про одну паралель акад. Миколи Сумцова», «Александрю Хашдеу та його розвідки про Григорія Сковороду», «Сковородіяна Дмитра Чижевського», «“На розграні двох великих епох”: Григорій Сковорода в оцінці Івана Франка», «Світ Григорія Сковороди в дзеркалі семіотики», «Про “вічну філософію” Григорія Сковороди», «Сковорода forever». Датовані різними роками, усі вони демонструють тяглість інтересу вченого до постаті Григорія Сковороди.

Узявши до уваги статтю «Творчість Григорія Сковороди крізь призму статистики», можна простежити талант Григорія Савича у цифрах. При цьому виникає неабияке бажання порівняти письменника і філософа з іншими представниками літератури. Так, у праці Л. Ушкалова українського Сократа порівняно з Тарасом Шевченком, зокрема через математичний підрахунок слів *Україна*, *Бог* та подібних. Було б недоречним опустити підсумки про літературну творчість, «світ ідей» письменника та сквородинську теорію пізнання: «На передньому краї, поза сумнівом, перебуває гасло *Пізнай себе*. Недаремно Сковороду повсякчас називають *філософом себепізнання*. Справді-бо, гасло *Пізнай себе* зринає у Сковороди 168 разів» [6, с. 83].

«Сковорода forever», на мою думку, – одна з неперевершених праць дослідника Леоніда Ушкалова. Вона містить сконцентрований вираз і аналіз усіх ідей, поглядів Григорія Савича, до спадщини котрого зверталися, про котрого писали сила-силенна діячів української і світової науки, літератури, культури; про котрого говорили й говорять усіма мовами світу. Г.Сковороду мудро наслідували великі українці: Іван Котляревський, котрий «належав, за словами Едварда Вінтера, до “учнів Сковороди”» [4, с. 475]; Григорій Квітка-Основ'яненко, Тарас Шевченко, Олександр Потебня, Павло Тичина, Дмитро

Чижевський та багато інших. Григорій Сковорода був, звісно ж, людиною, котра припускалася помилок, деякі з них зазначені у згаданій статті. Л. Ушкалов сформулював реєстр деяких усе ще не розв'язаних питань сквородознавства: вивчення богослов'я у творах Сковороди, потреба віднайти «затоплену Атлантиду» українського бароко, а разом з тим — частину широкого горизонту джерел, з яких черпав Сковорода, дослідження зв'язків творчості Сковороди і західноєвропейської культури XVI—XVIII ст., вивчення здобутків Сковороди на тлі філософських знань відомих йому авторів.

Леонід Ушкалов у праці «Дмитро Туптало та Григорій Сковорода про одну паралель акад. Миколи Сумцова» першим провів паралель між писаннями Григорія Сковороди й Дмитра Туптала, виокремивши низку спільних тем. Зокрема, літературознавець вирізняв обох письменників в царині біблійної герменевтики, а також імена згаданих діячів тісно переплітаються, коли йдеться про ідеї «двох натур» і «трьох світів», про емблематику та жанр епіграми в літературі українського бароко, про особливості старослов'янської мови в українських письменників XVIII ст., про українську моральну філософію. Варто не оминати увагою, що Д. Туптало й Г. Сковорода не раз і не два розробляють однакові мотиви у своїй творчості, схильні трактувати ідею себепізнання як стрижень споконвічної людської мудрості.

«Сковородіяна Дмитра Чижевського» розпочинається біографією дослідника Дмитра Івановича Чижевського. Далі йде характеристика постави власне українського Сократа, зокрема в питаннях його філософії та творчості, у зв'язках нашого мислителя з іншими. Леонід Ушкалов уважав, що саме з небесного патрона Слобідського краю Григорія Сковороди розпочинаються справжня історія української філософії. Він писав про Григорія Савича, перебуваючи в різних куточках світу, порівнював його не тільки з античними авторами, але й з сучасниками. Дмитро Чижевський залишається найбільшим і неоціненим інтерпретатором філософії Г. Сковороди. Завершується стаття рецензією на книгу «Філософія Г. С. Сковороди».

У статті Л. Ушкалова «Світ Григорія Сковороди в дзеркалі семіотики» власне рецензовано книгу дослідниці Людмили Олександрівни Софронової «Три світи Григорія Сковороди». «Назагал, задум рецензованої книжки є справді грандіозний. Створивши струнку епістемологічну модель семіотичного гатунку, складниками якої виступають численні бінарні опозиції на кшталт «видиме / невидиме», «тіло / дух», «старе / нове», «час / вічність», *культурні коди, концепти й художні дефініції*, Людмила Олександрівна Софронова пробує методично розглянути крізь її призму «три світи» Григорія Сковороди: «великий» (космос), «малий» (людину) та «символічний» (Біблію). Нагадаймо, що суть сквородинської ідеї «трьох світів» полягає ось у чому: Бог об'явив себе в (1) природі, (2) людині та (3) Святому Письмі, отож, *природа, людське серце та Біблія є трьома «світами – книгами*, читаючи які, людина може пізнати єство речей» [5, с. 397]. Стаття рясніє ключовими цитатами з рецензованого дослідження книги.

Григорій Сковорода є тим невичерпним джерелом знань, до котрого припадають уже декілька століть усі, хто відчуває спрагу в життєдайній поезії, байці, філософському знанні та просто у влучному слові. Професор Харківського університету імені Василя Каразіна Леонід Ушкалов відчував жагу упродовж усього наукового досвіду відкривати нові горизонти приховані у вічній постаті українського Сократа. На запитання, чи вдалося це літературознавцеві, відповідь очевидна: вдалося! «На сьогодні світ сприймає Сковороду як одного з найглибших новочасних поетів-містиків, фундатора української “філософії серця”, мислителя, що вторував питомо східнослов'янську стежину осягнення реальності, або навіть як найбільшого після перших отців Церкви християнського філософа» [3, с. 73]. Леонід Ушкалов віднайшов і поділився з іншими спраглими власним відкриттям світу великого Г. С. Сковороди, що засвідчують його численні медієзнавчі праці.

Список використаної літератури

1. *Сковорода Г.* Повне зібрання творів: У 2 т. К., 1973.
2. Ушкалов Л. Сковорода та інші: Причини до історії української літератури. К.: Факт, 2007. 552 с.
3. Ушкалов Л. Григорій Сковорода: літературний портрет // Сковорода та інші: Причини до історії української літератури. К.: Факт, 2007. С. 8-73.
4. Ушкалов Л. Сковорода forever // Сковорода та інші: Причини до історії української літератури. К.: Факт, 2007. С. 472-508.
5. Ушкалов Л. Світи Григорія Сковороди в дзеркалі семіотики // Сковорода та інші: Причини до історії української літератури. К.: Факт, 2007. С. 395- 422.
6. Ушкалов Л. Творчість Григорія Сковороди крізь призму статистики // Сковорода та інші: Причини до історії української літератури. К.: Факт, 2007. С. 74-87.
7. Ушкалов Л. Ad lectorem // Сковорода та інші: Причини до історії української літератури. К.: Факт, 2007. С. 5-7.

Рись Ольга

студентка групи СОУМ-41 факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Бородіца Світлана

ФЕНОМЕН ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У КРИТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ ДМИТРА ЧИЖЕВСЬКОГО

У 2005 році в київському видавництві «Смолоскип» під загальною редакцією Василя Лісового побачив світ чотиритомник філософських праць Д. Чижевського. Він вийшов під егідою Інституту філософії ім. Г. Сковороди